

katternö

1 • 2009

KUNDTIDNINGEN FRÅN DITT ENERGIVERK

Här är världens ände

Martin jobbar från Arktis till Antarktis

Elpriset i går och i morgon

Till kunderna hos Esse Elektro-Kraft, Herrfors, Jakobstads Energiverk, Kronoby Elverk, Nykarleby Kraftverk och Vetelin Sähkölaitos.

Yrke expeditionsledare

Att arbeta vid skrivbord är inget för Martin Enckell. Arktis och Antarktis är hans vanligaste adresser, och däremellan åker han gärna i väg till avlägsna trakter. Men någon enstaka gång kan man se honom vandra som en vanlig man på gatorna i hemstaden Lund.

A group of about ten people, dressed in heavy winter and outdoor gear, are on a black Zodiac inflatable boat. They are positioned in front of a towering, jagged glacier that exhibits a striking blue color. The water in the foreground is dark with some white foam. The boat has a 'YAMAHA' logo on the outboard motor and a 'ZODIAC 1' logo on its side.

Martin Enckell, stående i flotten, berättar om Monaco-glaciären på nordvästra Spetsbergen. Den blåa färgen beror på att glaciären innehåller miljoner små luftbubblor som fångar upp ljuset och då absorberar rött och grönt men reflekterar ljusets blåa våglängder.

”Det räcker inte att ha en plan B, det behövs också en plan C och D.”

Svenolof Karlsson

Svenolof Karlsson

Martin Enckell, expeditionsledare. Varje dag är olik den andra och det gäller att fatta beslut hela tiden. Det går inte att slarva med säkerhetsreglerna, samtidigt är målet att ge gästerna så bra upplevelser som möjligt.

Under veckan till havs står Martin Enckell i ständig kontakt med kaptenen Nikolai Tilyuk. Fartyget är till för gästerna, en halv dag följer vi längs iskanten diskret en isbjörn som maktigt vankar omkring och vid ett tillfälle kalasrar på en säl.

Namnet Enckell associerar direkt till Finland, och förklaringen är den här:

Martins farfarsfar Oscar Enckell var generallöjtnant i den ryska armén tills bolsjevikerna tog makten 1917. Oscars bror Carl Enckell var vid den tiden ministerstatssekreterare för Finland i Ryssland och blev sedan vår första utrikesminister.

Martins farfar Georg var militär även han och deltog i Vinterkriget och fortsättningskriget, så småningom med majors grad och med tjänstgöring på högkvarteret i St Michel, bland annat i underrättelseuppdrag.

Under Vinterkrigets bombningar av Helsingfors skickades hustrun Agnes Enckell tillsammans med andra gravida kvinnor med tåg över Haparanda i skydd till Sverige. I Örebro, tio dagar före vapenstillståndet, födde hon sonen Pehr Henrik, Martin Enckells far.

”Vi återvände snart till Helsingfors, jag har

mina tidigaste minnen från Munksnäs. Jag minns en förskräcklig lek som gick ut på att springa på skenorna så nära spårvagnarna som möjligt. Och jag minns från fortsättningskriget sirenerna som tjöt och hur vi sprang till källaren när bombplanen kom”, berättar Pehr Henrik Enckell.

Efter det nya vapenstillståndet 1944 var det inte tillrådligt för Georg Enckell och hans familj att vistas i Finland. Flytten gick till Stockholm, och efter fem år där hamnade familjen i Karlshamn.

Senare blev Lund hemort för Pehr Henrik Enckell, som småningom blev zoolog (docent i zoologi och specialist på insekter) vid stadens universitet, och hustrun Monica, biologilärare och Martins mor.

Med sådana föräldrar är det kanske inte konstigt att sonen blev djurintresserad. Martin kom i tidiga år hem med fågelungar som

Svenolof Karlsson

han hittat, och höll sig med ormar, skorpioner och allehanda insekter som han noggrant studerade och testade föräldrarnas kunskaper på.

Kvick i benen

Föräldrarna fick dessutom lära sig leva med en son som var mycket kvick i benen. Martin visade sig även ha talang för vatten – så till den grad att lärarna i simskolan sade att han inte fick vara med. De klarade inte av att han var mer under än över vattnet.

En sak som satte spår i familjens intressen var att Pehr Henrik Enckell i unga år hamnade på oceanografiska museet i Monaco och fick arbeta med havsforskaren Jacques Cousteau på hans berömda båt Calypso. Det gav smak för världen under vattnet.

”På semestrarna åkte vi nästan alltid till

sydliga breddgrader för att dyka. En gång i Eilat [alltså vid Röda havet] deltog familjen i en dykkurs, utom Martin, som var för liten för att få vara med. Jag tyckte synd om honom och beslöt kosta på honom en privatlärare”, säger Pehr Henrik Enckell.

Sonen försvann med dykläraren till ett litet korallrev för en första lektion. När de efter en lång stund kom upp, vacklade dykläraren av ansträngningen, pekade på Martin och sade: ”He should have been born a fish! [Han borde ha fötts som fisk!]”

Efterhand har det blivit dykning i världens alla hav för Martin Enckell. Han hade en plan att börja studera vid Lunds universitet, men tog ett sabbatsår för att dyka. Sedan antogs han för militärutbildning till röjdykare, en utbildning som på grund av nedbantningen av det svenska försvaret aldrig kom i gång.

Till slut tröttnade Martin på att vänta och

stack ut i världen. Han har knappt varit hemma efter det.

I femton år har han nu arbetat som dykinstruktör, guide, expeditionsledare och annat i bland annat Medelhavet, Karibien, Röda havet, Seychellerna, olika delar av Afrika, Sri Lanka, Maldiverna, Australien, Nya Zeeland, Söderhavet, England, Skottland, Shetlandsöarna, Orkneyöarna, Hebriderna, Färöarna och Island. Och förstas Antarktis och Arktis.

Ordning och reda

Anders Häggblom och jag möter Martin Enckell i Longyearbyen, huvudorten på Svalbard (se sid. 32). Martin ska under en vecka vara vår expeditionsledare på en färd med M/S Quest längs Svalbards kuster. Vi noterar att han är professionell, kunnig och supertrevlig.

”He should have been born a fish!”

Svenlof Karlsson

Intresse för människor är lika viktigt som intresse för djur och natur, säger Martin Enckell. ”Mitt mål är att alla ska bli nöjda och glada.”

Att uppleva isen under vattnet liknar ingenting annat, säger Martin. Hans djupaste dykning – med vanlig utrustning – gick ner till 57 meter. Dock inte i den här miljön utan i Karibien.

Att ordning och reda gäller är klart från första ögonblicket.

Martins dykarefarenhet är inget som yppar siggenast. För oss är Martin expeditionsledaren som har stenkoll på Svalbard och verkar kunna allt om djur. Men småningom lär vi känna Martin och hans dykarbakgrund bokstavligen på andra sidan jordklotet, längs Antarktis isar, där han tillsammans med brodern Henrik under flera år utbildade och guidade dykare.

För en van dykare med torrdräkt gör vattentemperaturen ingen större skillnad, säger Martin. ”Men att uppleva is i Antarktis liknar inget annat. Ljuset och genomskinligheten skapar ett otroligt skimmer. Och det mesta av en isformation ligger ju under ytan och kan bara ses under vattnet.”

Speciella regler måste följas när man dyker i sådana miljöer, säger Martin. Man kan inte simma in under stora isberg. Som dykledare

har man ansvar för alla i dykgruppen. Om en råkar ut för något kan man inte bara lämna alla de övriga.

Till dem man kan möta i Antarktis vatten hör leopardsälarna. De är närgångna, nyfikna och fascinerande vackra. Men man ska veta att de kan bli fyra meter långa, har sylvassa tänder och att de när krillen tryter lever på pingviner och andra sälar.

Bland Martins uppdrag ovanför isen finns också några säsonger i Arktis på den ryska atomisbrytaren Yamal, störst i världen. Det enda fartyg som med nästan garanterad säkerhet alltid kan nå Nordpolen.

Det är en mycket speciell (och dyr) resa, där resenärerna brukar ha ett av två mål: att få göra ett besök på Nordpolen eller att få åka med världens starkaste båt. Sju gånger har den tagit Martin till Nordpolen.

Sextio gånger till Antarktis

Antarktis har Martin Enckell besökt mer än sextio gånger. Just nu, i januari 2009, är han expeditionsledare för resor till Antarktiska halvön, Sydgeorgien och Falklandsöarna. Det är turer på tolv eller tjugo dagar, fartyget plockar upp grupperna i Ushuaia i sydligaste Argentina. Resorna är alltid fullbokade.

Vad är viktigast i jobbet som expeditionsledare?

Först kommer alltid säkerheten. Arrangemangen kan ibland kännas överdrivna, men när något verkligen händer kan det handla om skillnaden mellan liv och död.

”Man kan aldrig med säkerhet förutse vädret i Arktis eller Antarktis”, säger Martin. Han nämner en snabbt uppkommen storm som tvingade resenärerna att stanna tjugo – i stället för planerade två – timmar på land i Antarktis,

medan han själv satt i en Zodiac (gummibåt) i sex timmar på ett rasande hav utan möjlighet att företa sig något.

”Allt slutade väl. Gruppen fick mer tid med pingvinerna än den någonsin skulle ha fått annars, men det blev väldigt åskådligt hur liten människan är inför naturens krafter.”

På Svalbard kan isbjörnarna vara ett reellt hot, säger han. ”Är man femtio människor i en grupp, kommer man inte ut i gummibåtarna på två minuter om en björn dyker upp. Isbjörnar kan röra sig väldigt snabbt och de är bra på att gömma sig.”

Näst säkerheten handlar ledarskapet om att ge gästerna så mycket kvalitetstid som möjligt vid landstigningarna. Det är viktigt att inte låsa sig vid en viss rutt eller landstigningsplats. ”Vädret förändras, isen rör på sig, djuren är inte där man tror och ibland hinner någon annan båt först till platsen. Det räcker inte att ha

en plan B, det behövs också en plan C och D.”

Allt detta gäller det att kommunicera till gästerna och att skapa förväntningar som ligger så nära realiteten som möjligt. ”Jag jobbar hela tiden för att göra människor nöjda och glada”, säger Martin Enckell.

Söker äventyr

Vad driver honom? Martins far kallar honom rastlös. Efter några dagar hemma vill han i väg. Martin säger själv att han vill ställas i situationer där allt inte går att förutse, där han utmanas, där det gäller att skapa lösningar och fatta beslut.

”Jag vill uppleva äventyr”, säger han. Men det behöver inte alls vara äventyr av den extrema sorten. Det räcker långt att vara ute i naturen och möta djuren ”och se alla de här otroliga platserna”.

Är Sydpolen (som ju i motsats till Nordpolen ligger på en kontinent, 1300 kilometer från närmaste hav) ett kommande mål?

”Visst skulle det vara intressant att komma dit, men jag har inget behov av att stå där med en flagga i handen. Antarktis är en jättekontinent och det finns massor av annat att uppleva. Om jag fick välja, skulle jag helst åka till Rosshavet [på fransidan av Antarktis, sett från Sydamerika] för att få se kejsarpingviner och infrusna isberg.”

Hur länge ska Martin arbeta på det här sättet? Kan man göra det hela livet?

”Den dag jag blir trött på gäster slutar jag. Intresse för människor är lika viktigt som intresse för djur och natur. I det här jobbet måste man alltid ligga på topp. Många är ute på sitt livs resa, förväntningarna är höga, du måste försöka anpassa allt för alla. Samtidigt som det är mitt ansvar på plats att leverera den produkt

som köpts ändrar naturkrafterna dagligen det planerade schemat”, säger Martin Enckell.

Den fasta punkt han i praktiken har heter Suza. Hon är engelska med kroatisk bakgrund och till yrket filmproducent med London som bas.

”Jag ledde dykningen på ett expeditionsfartyg i Antarktis när hon kom för att paddla kajak. Eftersom vi båda hela tiden är på rörlig fot så reser vi till varann där vi råkar vara mellan uppdragen. Vi trivs väldigt bra med vår livsstil och tar tid för varann när vi känner att vi varit ifrån varann allt för länge.”

En fast punkt i geografin har de ändå skaffat sig: ett hus på Österlen i Sydsverige.

Martin Enckell har själv viss filmerfarenhet, dock av det mer ovanliga slaget. Han arbetade som säkerhetsdykare vid inspelningen av Harry Potter-filmen ”The Goblet of Fire”, som innehåller dramatiska scener under vattnet.

Skeptisk

Vi ser under veckan på Svalbard att Martin är oerhört mån om att miljön inte ska komma till skada. Men han uppskattar inte alltid medias sätt att beskriva miljöhoten. Det blir stora rubriker, men det är sällan de bygger på faktakunskaper och sinne för proportioner.

Martin har själv blivit vittne till hur osanna påståenden presenterats som ”breaking news”. Larmrapporterna har blivit en business i sig själva.

”Det finns folk som har som affärsidé att sälja larmrapporter till media. Och tyvärr frågar media inte alltid efter sanningshalten”, säger han.

Han nämner en nyhet som bland annat en svensk kvällstidning slog upp stort. Bilderna sades visa en engelsk kvinna som simmade en kilometer i öppet vatten vid Nordpolen, för att slå larm om den smältande isen.

”Hon hade åkt upp med Yamal, den ryska isbrytaren. Eftersom det inte fanns öppet vatten vid Nordpolen, sökte man upp en råk där hon simmade fram och tillbaka framför kamerorna.”

Hela nyheten var en lögn, men när folk ringde och protesterade lade man på redaktionen på telefonluren och vägrade lyssna.

SVENOLOF KARLSSON

Fotnot: Isbrytaren Yamal på pärmen konstruerades för att lotsa sovjetiska fartyg genom Nordostpassagen, men innan sjösättningen var gjord 1992 hade Sovjetunionen upphört. Yamal har i praktiken bara använts för turistresor. Fartyget drivs av två 171 megawatts kärnreaktorer, motoreffekten är 75 000 hästkrafter.

Lenins misstag

■ Knappast någon finländare har som Martin Enckells farfarsbror Carl Enckell varit involverad i avgörande skeenden i Finlands självständighet. Bland annat var

Carl Enckell Finlands första utrikesminister 1917–1919, sedan Finlands sändebud i Paris, där han ledde den finländska delegationen vid fredskonferensen i Versailles. Under de dramatiska åren 1944–1948 var han som utrikesminister åter en nyckelperson och fick till exempel hantera den ryska kontrollkommissionen och underteckna fredsfördraget i Paris 1947.

Här en av många episoder ur Carl Enckells liv:

Nyårsaftonen 1917, enligt den finländska kalendern, befann sig utrikesminister Carl Enckell, Karl Gustaf Idman, som var tjänsteman vid statssekretariatet och Enckells rådgivare, och senatens ordförande Pehr Edvin Svinhufvud i Petrograd [dagens St Petersburg] för att försöka utverka att den nya bolsjevikregimen i Ryssland skulle erkänna Finlands självständighet. Klockan elva på kvällen tog de, väntande i förrummet till den sal där folkkommissarierna sammanträdde, besked att folkkommissarierna beslutit att för Centralkommittén föreslå ett erkännande. Enckell bad att de tre i den finländska delegationen skulle få tacka ordföranden i Folkkommissariernas råd, V.I. Lenin, för detta.

”Lenin var inte särskilt villig att komma och skaka hand med dessa borgerliga finländska politiker, som bolsjevikerna betraktade som sina samhällliga fiender. Under en dispyt om vem av folkkommissarierna som skulle gå ut till finländarna föreslog Trotskij på skämt att om ingen gick så skulle de väl få lov att fångsla dem i stället. Till slut gav Lenin med sig och gick ut för att skaka finländarnas händer. Enckell presenterade honom för Svinhufvud, hjärtliga handtryckningar utväxlades, Lenin frågade om finländarna nu var nöjda och Svinhufvud brummade några ord till tack. Sedan gick Lenin tillbaka in i sessionssalen och omtalade för folkkommissarierna att han av misstag kallat finländarna kamrater, vilket roade folkkommissarierna grundligt.”

(Ur ”Brobyggaren”, Cecilia af Forselles-Riskas biografi över Carl Enckell)

Gästerna är utrustade med kamera, Martin med gevär. Isbjörnar skräms inte så lätt, inte ens av gevärsskott – de är vana vid smällarna från kalvande glaciärer.